

พันธุ์สัตว์น้ำ

และ ระบบนิเวศย่อย
ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

ความสูงท้องถิ่นปกาเกอญอ

คณะนักวิจัยจากบ้านลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

สนับสนุนโดย

CRITICAL ECOSYSTEM
PARTNERSHIP FUND

พันธุ์สัตว์น้ำ

และ ระบบนิเวศย่อย
ลุ่มน้ำแฉ่มตอนบน
| ความรู้ท้องถิ่นปกากะญอ

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อย

ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

ความรู้ท้องถิ่นปกากะออย

งานวิจัยชาวบ้าน
เครือข่ายชุมชนรักษ์ป่าลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

ISBN 978-616-331-046-0

กองบรรณาธิการ

นายสมเกียรติ มีธรรม นายธีระพงศ์ โพธิ์มัน
นายสายัณห์ ชำหนึ่ง นางสาวประภาภรณ์ แปงเขียว

พิมพ์ครั้งที่ 1

มีนาคม 2559

จำนวน

2,000 เล่ม

สนับสนุนโดย

Critical Ecosystem Partnership Fund (CEPF)

สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและ
ทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN)

จัดพิมพ์โดย

สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต

138/1 หมู่ 4 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่ 50200

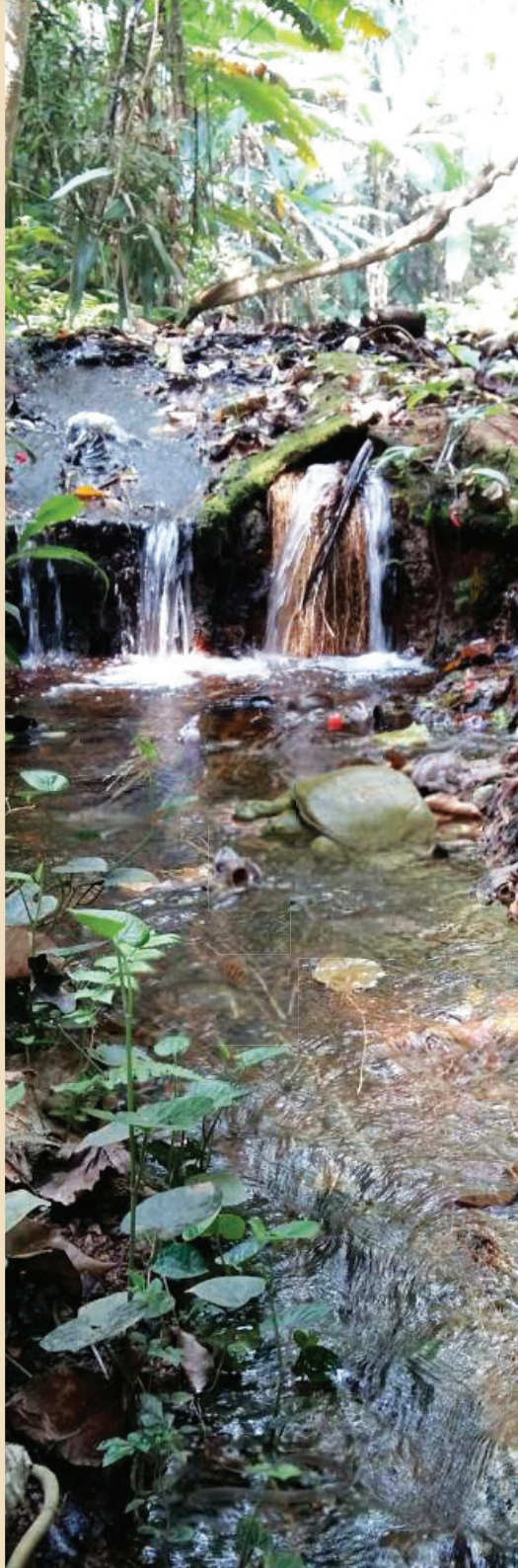
เว็บไซต์ www.livingriversiam.org

ออกแบบ/พิมพ์ที่

หจก.วนิดาการพิมพ์ 14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300

โทรศัพท์/โทรสาร 0 5311 0503-4

ค่าน้ำ

หนังสือพันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแม่ตอนบน ความรู้ท้องถิ่นปกากะญอ เป็นงานวิจัยชาวบ้านที่ต้องการสืบค้นหาพันธุ์สัตว์ไว้สำหรับศึกษาและอนุรักษ์ ก่อนที่สัตว์น้ำในท้องถิ่นจะสูญพันธุ์ไป อันเนื่องมาจากการบริโภคและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศลุ่มน้ำย่อย ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิดในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา จนทำให้ปลาและสัตว์น้ำหลายชนิดไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ว่างปลา โคนหิน แก่งหิน แก่งผา ตามลำห้วยสาขาและลำน้ำแม่แม่แจ่มตื่นขึ้น เต็มไปด้วยตะกอนทรายที่ถูกชะล้างจากยอดดอยซึ่งแปรสภาพเป็นไร่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อผลิตให้กับอุตสาหกรรมอาหารสัตว์เลี้ยง และคนในประเทศ

สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต สถาบันอ้อพะญา มูลนิธิรักษ์เมืองแจ่ม ตระหนักและเห็นความสำคัญของสัตว์น้ำในพื้นที่ต้นน้ำแม่แจ่มตอนบน จึงได้ร่วมกันสนับสนุนเครือข่ายชุมชนรักษ์ป่าลุ่มน้ำแม่แจ่มตอนบนและชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลสัตว์น้ำ และจัดพิมพ์เป็นเล่มออกมาเผยแพร่ให้แพร่หลายมากขึ้น โดยหวังว่างานวิจัยชาวบ้านชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์แก่คนอีกจำนวนมากที่สนใจใคร่เข้ามาศึกษาพันธุ์สัตว์น้ำที่มีอยู่หลากหลายชนิดและสายพันธุ์ แต่ละชนิดและสายพันธุ์ล้วนเป็นตัวบ่งชี้สำคัญถึงคุณภาพน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพลุ่มน้ำแม่แจ่มตอนบนได้เป็นอย่างดี

สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต สถาบันอ้อพะญา มูลนิธิรักษ์เมืองแจ่ม หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือพันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแม่แจ่มตอนบน ความรู้ท้องถิ่นปกากะญอ จะเป็นประโยชน์ไม่มากนัก้อย

สารบัญ

งานวิจัยชาวบ้านลุ่มน้ำแจ่มตอนบน	1
ระบบนิเวศ	5
พันธุ์ปลา	21
พันธุ์สัตว์น้ำ	73
ภาคผนวก	83
- นักวิจัยชาวบ้าน	84
- เครื่องมือหาปลาท้องถิ่น	85
- ดินขึ้นชื่อพันธุ์สัตว์น้ำ	86

รักษ์ป่า

ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

งานวิจัยชาวบ้าน เป็นงานวิจัยที่ทำโดยชาวบ้าน คำว่าชาวบ้าน เป็นภาษาถิ่นภาคเหนือ หมายถึง ชาวบ้าน คณะนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้เลือกใช้คำนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของงานวิจัยชาวบ้าน ซึ่งระเบียบวิธีวิจัยปรับปรุงมาจากงานวิจัยไทบ้านปากมูนและอีกหลายพื้นที่ที่ทางสมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิตได้เข้าไปร่วมทำงานวิจัยกับพี่น้องชาวบ้านจากหลากหลายพื้นที่

งานวิจัยชาวบ้าน จัดทำขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน ร่วมกับชาวบ้านชนเผ่าปกากะญอ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่หอย หมู่ 12 บ้านแม่ซา หมู่ 2 บ้านแม่ขอ-สบขอ หมู่ 10 บ้านแม่เอาะ หมู่ 11 และบ้านโป่งสะแยง ตำบลแม่जार อำเภอมแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นที่ทำการศึกษามี 2 เรื่อง คือ 1. ระบบนิเวศแม่น้ำและความรู้ท้องถิ่น 2. พันธุ์ปลาและสัตว์น้ำลุ่มน้ำแจ่มตอนบน โดยความรู้ในการอธิบายประเด็นต่าง ๆ เป็นความรู้พื้นบ้านหรือความรู้ท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของงานวิจัยชาวบ้าน

คณะนักวิจัยชาวบ้าน

นักวิจัยชาวบ้านที่เข้าร่วมทำวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มชาวบ้านที่ตั้งชุมชนอยู่บริเวณริมลำน้ำแม่แจ่ม คือ บ้านแม่ซา หมู่ 2 และบ้านแม่ซอ-สบขอบ หมู่ 11 ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ นักวิจัยกลุ่มนี้คัดเลือกจากชาวบ้านที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญในการหาปลา รู้จักพื้นที่ และมีความรู้เรื่องระบบนิเวศแม่น้ำ

2. เพื่อให้มีข้อมูลที่ครอบคลุมให้มากที่สุดจึงเลือกกลุ่มชาวบ้านที่ตั้งชุมชนริมลำห้วยสาขาที่ไหลลงลำน้ำแม่แจ่ม คือ บ้านแม่หอย หมู่ 12 บ้านแม่เอาะ หมู่ 11 และบ้านโป่งสะแยง ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ นักวิจัยกลุ่มนี้คัดเลือกจากชาวบ้านที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญในการหาปลา รู้พื้นที่ และมีความรู้เรื่องระบบนิเวศลำห้วยสาขา

สำหรับผู้ช่วยนักวิจัยมาจากสมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต สถาบันอ้อพะญา นักศึกษาฝึกงาน และอาสาสมัคร ได้ช่วยกันในการประสานงานในพื้นที่ จัดบันทึกข้อมูล บันทึกภาพ เรียบเรียงข้อมูล รวมทั้งเขียนรายงานการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชุมกลุ่มนักวิจัยเพื่อระดมรายชื่อพันธุ์ปลา และความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและความรู้ท้องถิ่น
2. สสำรวจภาคสนาม ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย
3. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และทำแผนที่ตัวอย่างระบบนิเวศ วิธีนี้ใช้สำหรับการอธิบายระบบนิเวศแม่น้ำ
4. สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยผู้ช่วยนักวิจัยลงไปเ็นชุมชน เพื่อเรียนรู้ และร่วมกิจกรรมในชุมชน

ขั้นตอนการทําวิจัยพันธุ์ปลากลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

1. นักวิจัยจําบ้านจัดประชุมกลุ่ม เพื่อระดมรายชื่อปลาทั้งในห้วยสาขาและแม่น้ำแจ่มที่เคยจับได้ในปัจจุบันและในอดีต โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยช่วยบันทึก
2. นักวิจัยจําบ้านลงเก็บตัวอย่างชนิดปลาที่จับได้ โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยช่วยถ่ายรูปและบันทึกชื่อเป็นภาษาท้องถิ่น

อุปกรณ์การถ่ายรูป ได้แก่ กล้องดิจิทัล 1 ตัว แผ่นรองถ่ายรูปปลาที่มีสีพื้นเป็นสีขาว ผ้าทำความสะอาดแผ่นรอง เพื่อทำความสะอาดแผ่นรองและตัวปลา

ปลาที่นำมาถ่ายรูปจะวางหัวปลาไปทางซ้ายมือ หางของปลาอยู่ทางขวามือ ท้องปลาหันเข้าหาตัวคนถ่าย ด้านล่างตัวปลาจะมีไม้บรรทัดวางเทียบขนาดปลา โดยวางไม้บรรทัดให้ปลายสุดตรงกับหัวของปลา มีระยะห่างจากท้องปลาพอประมาณ และมีป้ายชื่อแนบด้านข้างกำกับ เพื่อป้องกันความสับสนระหว่างการเลือกรูปปลาในภายหลัง หากเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่จะใช้วิธีถ่ายภาพเทียบกับคนหรือสิ่งของ ปลาที่นำมาถ่ายรูปต้องมีความสมบูรณ์มากที่สุดและเป็นปลาที่จับได้ใหม่ เพราะถ้าเก็บไว้นานสีของปลาอาจจะเพี้ยนไปจากเดิม จะทำให้การวิจัยขั้นต่อไปสับสนหรือผิดพลาดได้

3. เมื่อได้รูปปลาแล้ว นักวิจัยจะอธิบายความรู้เรื่องปลาโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ นักวิจัยกลุ่มแรกจะเน้นอธิบายความรู้เรื่องปลาที่อยู่ในแม่น้ำแจ่ม ส่วนกลุ่มที่ 2 อธิบายความรู้เรื่องปลาในห้วยสาขา

ประเด็นที่อธิบายประกอบด้วย ชื่อปลาพื้นบ้าน ขนาด น้ำหนัก และความยาวโดยประมาณ แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหากิน และอาหารของปลา แหล่งวางไข่ ฤดูวางไข่ ราคาขาย เครื่องมือที่ใช้จับ และพฤติกรรมอื่นๆ ของปลา

เนื่องจากแต่ละชุมชนห่างกันจึงยากต่อการเดินทางมาประชุมกลุ่มใหญ่ และอธิบายความรู้เรื่องปลาร่วมกัน การอธิบายความรู้เรื่องปลาจึงใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน โดยนักวิจัยแต่ละชุมชนจะคัดเลือกปลาที่ชุมชนจับได้มาอธิบายความรู้เรื่องปลา โดยใช้การประชุมกลุ่มย่อยภายในชุมชน

สำหรับวิธีการอธิบายความรู้เรื่องปลาได้แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. นักวิจัยช่วยกันระดมรายละเอียดปลาแต่ละชนิดร่วมกัน โดยอธิบายปลาจากรูปภาพทีละชนิด โดยผู้ช่วยนักวิจัยจะช่วยบันทึกข้อมูลสุดท้ายที่นักวิจัยลงความเห็นว่าถูกต้องร่วมกัน

2. นักวิจัยแต่ละคนเลือกรูปปลาที่ตนเองมีความรู้และอธิบายความรู้นั้นให้ผู้ช่วยนักวิจัยช่วยจดบันทึก จากนั้นนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุม เพื่อให้ช่วยตรวจสอบหรือเพิ่มข้อมูลให้สมบูรณ์ ผู้ช่วยนักวิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลสุดท้ายที่เป็นที่ยอมรับแล้ว

นอกจากการอธิบายความรู้เรื่องปลาแล้ว นักวิจัยยังได้ช่วยกันอธิบายความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรหาปลา และการประเมินสถานการณ์เพื่อให้ทราบว่ามีปริมาณลดลงหรือไม่ หรือมีปลาที่หายากหรือไม่พบมานาน

3. ผู้ช่วยนักวิจัยเรียบเรียงข้อมูลเขียนเป็นรายงาน และให้นักวิจัยตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งโดยการประชุมกลุ่มย่อยในหมู่บ้าน เพื่อรับรองข้อมูลครั้งสุดท้ายโดยวิธีฉายผ่านเครื่องฉาย LCD

ขั้นตอนการดำวิจัยเรื่องระบบนิเวศ

1. จัดทำแผนที่ชุมชนและลุ่มน้ำ โดยใช้พื้นที่บ้านแม่ซาเป็นหลักในการทำแผนที่เพื่อระบบนิเวศแม่น้ำ

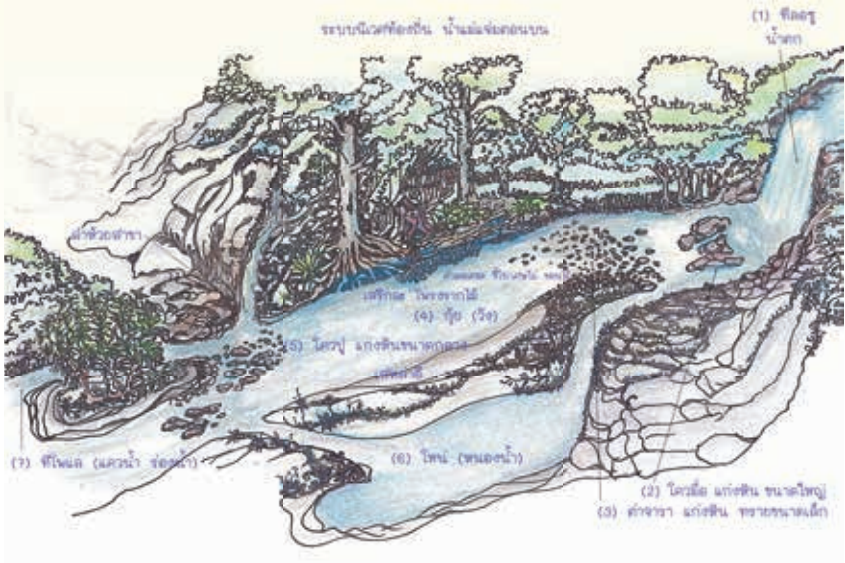
2. สัมภาษณ์ผู้รู้ และถอดข้อมูลรายละเอียดจากข้อมูลพันธุ์ปลา

3. ลงพื้นที่ดำยรูระบบนิเวศในพื้นที่

4. ผู้ช่วยนักวิจัยเรียบเรียงข้อมูลเขียนเป็นรายงาน และให้นักวิจัยตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งโดยการประชุมกลุ่มย่อยในหมู่บ้าน เพื่อรับรองข้อมูลครั้งสุดท้ายโดยวิธีฉายผ่านเครื่องฉาย LCD

ระบบนิเวศ

ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

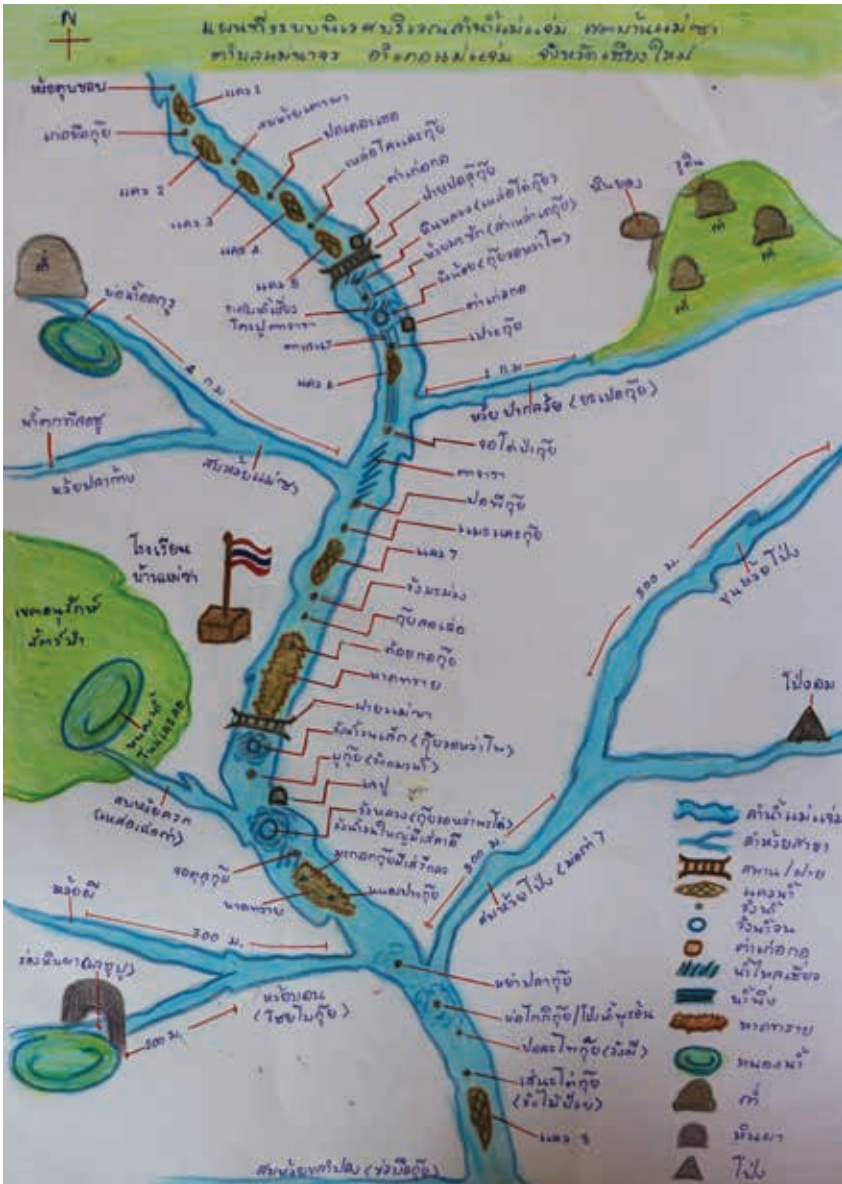

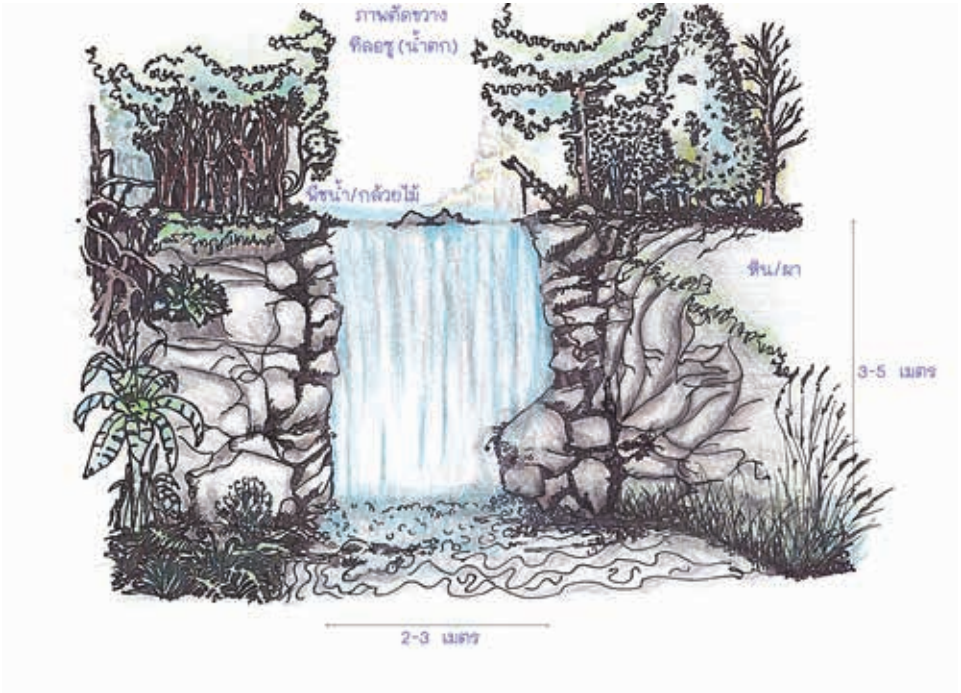
แม่น้ำแจ่มตอนบน มีระบบนิเวศที่หลากหลายสลับซับซ้อน นักวิจัยชาวบ้านได้อธิบายความหลากหลายและซับซ้อนนี้ด้วยความรู้พื้นบ้าน โดยเน้นการอธิบายระบบนิเวศย่อยในลำน้ำแม่แจ่มตอนบนและลำน้ำสาขาที่มีลักษณะเด่น เพื่อให้เห็นลักษณะของระบบนิเวศอย่างเป็นระบบ

นักวิจัยชาวบ้านได้แบ่งระบบนิเวศแม่น้ำแจ่มตอนบน ออกเป็น 7 ระบบ ได้แก่ ฝายน้ำตก ไคมี้อ (แก่งหิน หาดหินขนาดใหญ่) ไควู่ (แก่งหิน หาดหินขนาดกลาง) ต่่าจรร่า (แก่งหิน ทรายขนาดเล็ก) กู่ย (วังน้ำ) โท่น (หนองน้ำ) และฝายแอ่ด (แควน้ำ ร่องน้ำ)

มีรายละเอียดดังนี้

แผนที่ระบบนิเวศบริเวณลำน้ำแม่แจ่มตอนบน

ทิวเขา (น้ำตก)

ทิวเขา หรือน้ำตก มีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชัน ขนาดลำน้ำแคบ น้ำไหลตกจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ในช่วงฤดูฝนปริมาณน้ำจะมีจำนวนมากและไหลแรง มีความสูงประมาณ 3-5 เมตร กว้างประมาณ 2-4 เมตร เป็นไปตามสภาพพื้นที่ ซึ่งระบบนิเวศแบบทิวเขา (น้ำตก) จะพบมากในพื้นที่ต้นน้ำแม่แจ่มและลำห้วยสาขาที่มีหน้าผาและภูเขาสูงชัน

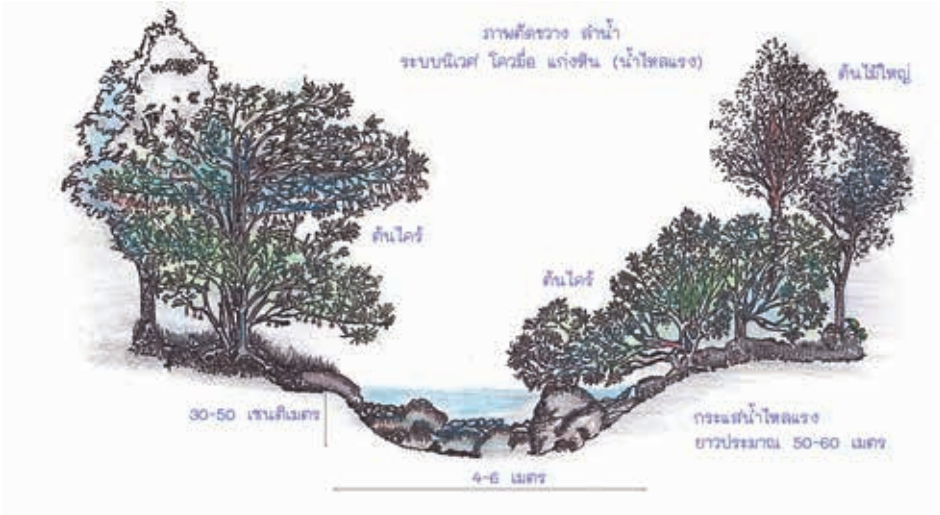
ระบบนิเวศย่อยที่พบในทิวเขา (น้ำตก) คือ เหล่อกุญแจ (ร่องหิน) เลซูปู (ร่องผา) เป็นที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำ

สิ่งที่พบในบริเวณทิวเขา (น้ำตก) คือ สภาพพื้นที่โดยรอบจะเป็นปรากรทึบ มีทั้งปลา พืช และสัตว์บกต่าง ๆ เข้ามาอาศัย ในลำน้ำบริเวณนี้จะพบ เต่าปูลู แฉ่ (ปู)

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำจืดตอนบน ความรู้ท้องถิ่นปากทกญอ

แต่บือ (เขียด) หย่าไล่ (ปลาจาด) หย่าเปอลา (ปลาพลวง) และแมลงน้ำ ส่วนทางด้านสัตว์ป่าพบ กระรอก กระแต นก เป็นต้น ทางด้านสมุนไพร พบสมุนไพรจำพวก อ้อสะพายควาย รวงจืด คูเครือ ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้ชอบขึ้นในพื้นที่ชื้นรอบ ๆ ที่ล่อชู (น้ำตก) นอกจากนั้นยังพบพืชที่ขึ้นริมหน้าผา ที่ล่อชู (น้ำตก) จำพวกเฟิร์น และกล้วยไม้

ในบริเวณที่ล่อชู (น้ำตก) ชาวบ้านจะไม่ค่อยเข้าไปหาปลา หรือสัตว์น้ำ เนื่องจากกระแสน้ำที่ไหลแรงและอันตราย

โควมือ (แก่งหิน หาดหินขนาดใหญ่)

โควมือ หรือแก่งหิน หาดหินขนาดใหญ่ เป็นลักษณะลำน้ำที่มีน้ำไหลเชี่ยวและไหลแรงมาก ประกอบด้วย ก้อนหิน ผา ไผ่ขึ้นมากกลางลำน้ำกระจายทั่วในลำน้ำ โดยแต่ละก้อนจะมีขนาดใหญ่ มีรูปร่างที่แตกต่างกันไป ในช่วงฤดูแล้งน้ำในบริเวณนี้ จะลึกประมาณ 30-50 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4-6 เมตร ยาวประมาณ 50-60 เมตร ในช่วงฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำมากและลำน้ำจะกว้างขึ้นตามลำดับ กระแสน้ำก็จะ

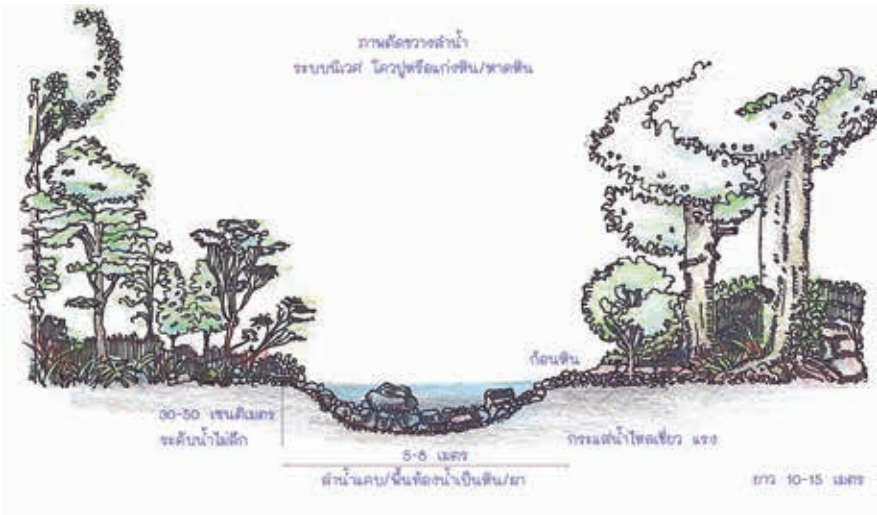
ไหลเชี่ยวและแรงมาก ส่วนใหญ่พบระบบนิเวศแบบนี้ในพื้นที่ต้นน้ำที่มีความสูงชัน และลาดชันสูง ในแถบต้นน้ำและห้วยสาขา น้ำแม่แจ่ม

ริมฝั่งทั้งสองด้านจะมีต้นไม้ขึ้นอย่างหนาแน่น ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ทนต่อน้ำท่วม และช่วยยึดหน้าดินและป้องกันตลิ่งไม่ให้พังทลายได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังช่วยชะลอความเร็วของกระแสน้ำในช่วงฤดูฝน และเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งหากินของปลา สัตว์น้ำ รวมไปถึงนกน้ำและสัตว์ป่า

ปลาที่พบคือ หยาเส่อรี (ปลามูต) หยาโล (ปลาเพ้า) หยาทอ (ปลามอน) หยาโดเปอลู (ปลาค้อ) หยาตอเหล (ปลาผีเสื้อ) หยามี่จู้ (ปลาแค้ซี่หมู) และปือเหล่อ (ลูกอ๊อด) เป็นต้น ซึ่งปลาเหล่านี้มีปากด้านล่างเพื่อดูด และเลียหิน นอกจากนั้นยังมีครีบกว้างเกาะแนบติดกับแก่งหินจึงสามารถยึดเกาะก้อนหินในกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวแรงได้

ชาวบ้านจะเข้าไปหาปลาในช่วงฤดูแล้งด้วยการใส่หน้ากากดำยิงปลา ด้วยแหลมยิงปลา และแห ส่วนในช่วงฤดูฝนชาวบ้านจะไม่เข้าไปหาปลาในโคควมื่อ เพราะน้ำไหลเชี่ยวเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ และจับปลาได้ยาก

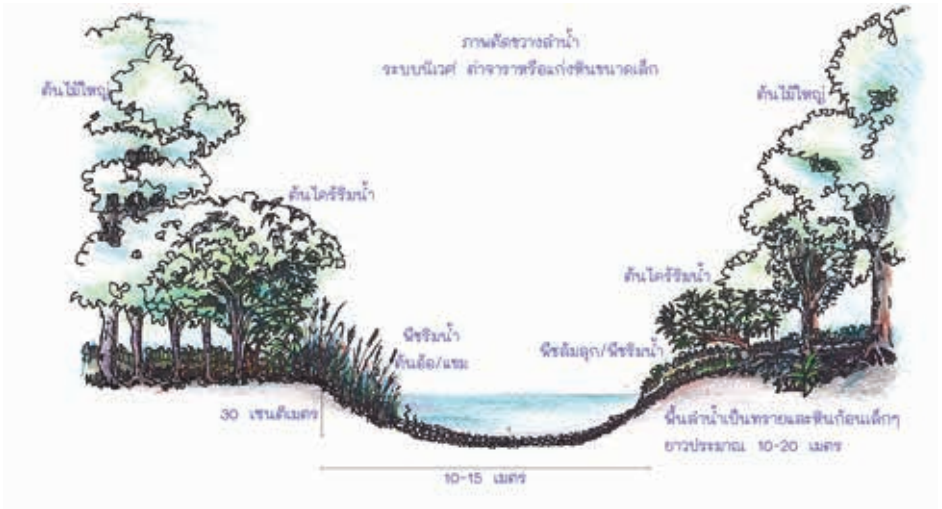

โคเวป (แก่งหิน หาดหินขนาดกลาง)

โคเวป หรือแก่งหิน หาดหินขนาดกลาง บริเวณโคเวปจะเป็นพื้นที่ที่มีกระแสน้ำไหลเชี่ยวแรงระดับปานกลาง มีแก่งหินโผล่ขึ้นมากลางลำน้ำกระจายทั่วลำน้ำ แต่ละก้อจะมีขนาดแตกต่างกันไป ระดับน้ำบริเวณนี้ในช่วงฤดูแล้งลึกประมาณ 30-50 เซนติเมตร กว้างประมาณ 5-8 เมตร ยาวประมาณ 20-30 เมตร ในช่วงฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำมากและลำน้ำจะกว้างขึ้นตามลำดับ

ระบบนิเวศย่อยที่พบในโคเวป คือ เหล่ชูปู (ร่องหิน) เลชูปู (ร่องผา) กุ้ย (วังน้ำวน) ริมสองฝั่งลำน้ำจะมีดินไคร้ขึ้นหนาแน่น เพื่อยึดและป้องกันตลิ่งพังทลายจากกระแสน้ำที่ไหลแรง และพบพืชริมน้ำกระจายตัวทั่วไป

ปลาที่พบ เช่น หย่าเส่อรี (ปลามูด) หย่าโล (ปลาเพ้า) หย่าทอ (ปลามอน) หย่าโดเปอลู (ปลาค้อ) หย่าดอเล (ปลาผีเสื้อ) หย่ามีฉู (ปลาแค้ขี้หมู) หย่ามอน (ปลาบัว) เสอะเดาะ (กั้ง) โดะชูแมะ (ตัวอ่อนแมลงปอ) และบือเหล่อ (ลูกอ๊อด) เป็นต้น ปลาส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ตามซอกหิน ผา ในการหลบซ่อน หาอาหาร และเป็นที่อยู่อาศัย ชาวบ้านจะหาปลาบริเวณนี้ด้วยเครื่องมือ คือ แห และด้ายปลา เป็นหลัก

ตำจารา (แก่งหิน ทรายขนาดเล็ก)

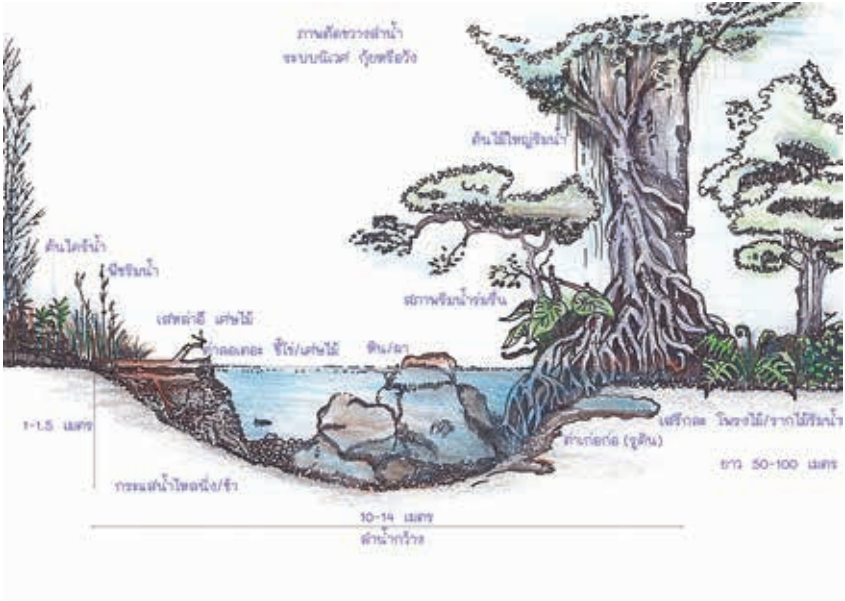
ตำจารา หรือแก่งหิน ทรายขนาดเล็ก จะพบอยู่บริเวณถัดลงมาจากโควมีเอ โควปู หรือก๊วย ลักษณะพื้นน้ำจะเป็นพื้นที่เรียบ มีก้อนหินขนาดเล็ก ขนาดกลาง กระจายตัวอยู่ในลำน้ำ ก้อนหินแต่ละก้อนจะมีรูปทรงที่แตกต่างกันไป กระแสน้ำไหล แรงปานกลาง ไม่แรงมากเท่าโควปู มีหาดหิน หาดทราย และมีขอนไม้ ไม้ไผ่ ขวางทางน้ำกระจัดกระจายทั่วไป ในช่วงฤดูแล้งน้ำในบริเวณนี้จะลึกประมาณ 30 เซนติเมตร กว้างประมาณ 10-12 เมตร ยาวประมาณ 15-20 เมตร ในฤดูฝน น้ำจะลึกและลำน้ำจะกว้างมากขึ้นตามปริมาณน้ำ ริมฝั่งทั้งสองเป็นดินเหนียวจะพบ ต้นไคร้ น้ำเป็นจำนวนมาก รวมถึงพืชล้มลุก พืชริมน้ำ ผักกูด มะเขือพวง ต้นกุ่ม ต้นอ้อ ต้นแขม เป็นต้น

ปลาที่พบ เช่น หยาใส่ (ปลาจาด) หยาเสอริ (ปลาหมูต) หยาโก๊ะ (ปลากด) หยาทอ (ปลามอน) หยาบือพีวะ (ปลาหนามหลัง) หยาแหล่ซ่า (ปลานางอ้าว) และ หยากือบอ (ปลากะทิง) เป็นต้น

ชาวบ้านจะหาปลาบริเวณนี้ด้วยเครื่องมือ คือ แห แ่ง สวิง และเบ็ด

ระบบนิเวศย่อยที่พบในบริเวณต่าจารา (แก่งหิน ทรายขนาดเล็ก) คือ ต่าแจแระ/แจโบโล หรือหาดทรายเล็ก ๆ สั้น ๆ ซึ่งเกิดจากบริเวณที่มีก้อนหินขนาดกลาง โผล่ขวางกลางลำน้ำในต่าจารา ด้านท้ายของก้อนหินนั้นกระแสน้ำจะไหลไม่แรงมาก จึงเกิดเป็นต่าแจแระ หรือบางคนเรียกว่าแจโบโล ซึ่งจะมีลักษณะเป็นหาดทราย ระยะสั้น ๆ ไม่ยาวมากขึ้นอยู่กับก้อนหินหรือสิ่งกีดขวางที่อยู่ในลำน้ำตรงจุดนั้น ชาวบ้านจะนิยมหาปลาในบริเวณต่าแจแระ/แจโบโล เพราะปลาจะเข้ามาอยู่อาศัย ด้านท้ายของก้อนหินเพื่อหลบกระแสน้ำที่ไหลแรง และอยู่เป็นฝูง ในช่วงฤดูน้ำหลาก จะมองไม่เห็นต่าแจแระ/แจโบโล แต่มองเห็นชัดในฤดูน้ำลด ปลาที่พบในบริเวณนี้คือ หยาใส่ (ปลาจาด) หยาใส่่วา (ปลาจาด) หยาเสอริ (ปลาหมูต) หยาบือพีวะ (ปลาหนามหลัง) หยาทอ (ปลามอน) หยาแหล่ซ่า (ปลานางอ้าว) และบือเหล่อ (ลูกอี๊ด) เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้จับคือ แห

ก๊วย (วัง วังน้ำ วังน้ำวน)

ก๊วย หรือวัง มีลักษณะทางกายภาพของวังน้ำ หรือวังน้ำวน ดังนี้คือ กระแสน้ำจะไหลเอื่อยๆ นิ่ง ระบบนิเวศแบบก๊วย (วัง) จะอยู่ถัดลงมาจากต่าจารา หรือโควปู โดยพื้นที่องน้ำเป็นทราย หรือดินปนทราย ในลำน้ำมีหินผาขนาดใหญ่ประกอบอยู่เพียงเล็กน้อย ริมฝั่งเป็นดินเหนียว มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นริมฝั่ง สภาพโดยรวมร่มรื่น ระดับน้ำบริเวณก๊วยมีหลายระดับความลึกเริ่มตั้งแต่ 10 เซนติเมตร ถึง 1.5 เมตร กว้างประมาณ 10-20 เมตร (ในช่วงฤดูแล้ง) และจะมีระดับน้ำเพิ่มมากขึ้นในช่วงฤดูฝน

ก๊วย (วัง) จะประกอบไปด้วยระบบนิเวศย่อยอีกหลายระบบ จึงมีความซับซ้อนและมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลา สัตว์น้ำและพืชริมน้ำที่แตกต่างหลากหลาย และเป็นไปตามช่วงฤดูกาลของแม่น้ำ ระบบนิเวศย่อยที่พบบริเวณก๊วย (วัง) คือ เสกริละ โพรงไม้/รากไม้ ต่าเกอกอ (รูดิน หลีบดิน) ต่าลอคเคอะ (เศษซีไซ้ เศษไม้) เสหล่าอี (เศษใบไม้) เลปู (ช่องหินหลีบหิน) เลเกอกอ (หลีบผา) และต่าปู (รูหิน)

ซึ่งระบบนิเวศย่อยเหล่านี้เอื้อให้เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งหากินของปลา สัตว์น้ำ และแมลงน้ำ ถือได้ว่าเป็นระบบนิเวศที่สำคัญมากในลำน้ำแม่แจ่มตอนบน

ริมฝั่งทั้งสองด้านของก๊วย (วัง) จะพบพืชริมน้ำ เช่น ต้นบอน ผักกูด ต้นมะเขือพวง ต้นกุ่ม ต้นไคร้ริ้ว และพืชล้มลุกชนิดต่างๆ ที่เป็นอาหารของคนและสัตว์เลี้ยงวัว ควาย ซึ่งบริเวณก๊วยจะร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นตะเคียน ต้นไทร ต้นตะแบก ต้นมะเดื่อ ต้นมะม่วงป่า ต้นช่อย และไผ่ชนิดต่างๆ

ปลาที่พบ เช่น หยาเปือล่า (ปลาพลวง) หยาใส่ (ปลาจาด) หยาบือพีวะ (ปลาหนามหลัง) หยาซ่า (ปลาดุก) หยาเสอริ (ปลามุด) เดะบือ (เขียด) แฉ่ (ปู) เมโคเกลอ (ด้วงปีกแข็ง) ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลา คือ แห เบ็ด เบ็ดราว แฉ่ง (ตาข่าย) และใช้หน้ากากดำน้ำยิงปลาด้วยแหลม

ระบบนิเวศย่อยที่พบในก๊วย (วัง)

1. เสรีทะเล หรือโพรงไม้ รากไม้ริมน้ำ บริเวณริมฝั่งของก๊วย (วัง) ทั้งสองข้างจะมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุม เช่น ต้นไทร รากของต้นไม้ที่จมอยู่ใต้น้ำทำให้เกิดโพรงซึ่งปลาและสัตว์น้ำต่างๆ จะเข้าไปอยู่อาศัย หลบภัย ซึ่งในบางจุดที่มีเสรีทะเลจะมีเลปู (หลิบนาค) ต่าเก๋อกอ (รูติน) และมีขอนไม้ขนาดใหญ่ประกอบอยู่ด้วย จึงเป็นที่อยู่ของคิลิเคอะปา (ตะพานน้ำ) ชาวบ้านเข้ามาหาปลาในบริเวณนี้ในช่วงฤดูแล้งด้วยการดำน้ำยิงปลาด้วยแหลม ส่วนในช่วงฤดูฝนก็จะใช้เบ็ด ปลาและสัตว์น้ำที่พบ เช่น เสอะเดาะ (กุ้ง) แฉ่ (ปู) ชุ่ย (หอย) หยาเกือชู หยาเกือบอ (ปลากะทิง) หยาเกือ (ปลากด) หยาเกือ (ปลากะสูบขีด) เดะบือ (เขียด) เบอะซ่า (ลูกอ๊อด) เป็นต้น
2. ต่าเก๋อกอ-รูติน หลิบนาค ริมฝั่งไต้หิน ผา

ต่าเก๋อกอ หรือรูติน หลิบนาค ริมฝั่งไต้หิน ผา จะอยู่ติดกับริมฝั่งแม่น้ำ มีลักษณะเป็นโพรงดินขนาดใหญ่ที่เกิดจากกระแสน้ำกัดเซาะริมตลิ่งเข้าไปเป็นรูหรือหลืบอยู่ใต้น้ำ และบริเวณโดยรอบของต่าเก๋อกอจะมีรากของกอไผ่ หรือลำไผ่ที่หักลงมากปกคลุมและขวางตามต่าเก๋อกอ ซึ่งช่วยชะลอกระแสน้ำที่ไหลแรงในช่วงฤดูฝน จึงทำให้ต่าเก๋อกอแต่ละที่ยังอยู่ได้ ไม่พังทลาย ในช่วงน้ำหลากจะมองไม่เห็นต่าเก๋อกอเพราะน้ำจะท่วมพื้นที่ทั้งหมด ต่าเก๋อกอจะเริ่มโผล่ให้เห็นบางส่วนในช่วงที่น้ำเริ่มลดลงและเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งบริเวณนี้ทั้งในช่วงน้ำหลากและ

ฤดูแล้ง ปลาและสัตว์น้ำจะเข้ามาอยู่อาศัย หลบภัย ปลาที่พบ เช่น หย่ากือซู หย่ากือบอ (ปลากะทิง) คลิเคอะปา (ตะพานน้ำ) หย่าซา (ปลาดุก) หย่าโก๊ะ (ปลากด) หย่ากัว (ปลาลึก) หย่าทอ (ปลามอน) หย่ากอดิ (ปลาแก้มซัว) หย่าไล่ (ปลาจาด) หย่าเปอลา (ปลาพลวง) เสอะเดาะ (กั้ง) ชุ่ย (หอย) และแมลงน้ำต่าง ๆ

ชาวบ้านจะนิยมหาปลาในช่วงฤดูแล้งเพราะทำให้มองเห็นตัวปลา เทคนิคการหาปลาของชาวบ้านในบริเวณต่าเก๋อกอ จะไปด้วยกันหลายคน โดยคนหนึ่งจะเอาไม้มาแหย่เข้าไปในรูดิน หลีบดินเพื่อให้ปลาตกใจออกมาด้านนอก อีกคนจะรอตแหตักปลาที่ออกมาจากต่าเก๋อกอ อีกวิธีหนึ่งก็คือการปาก่อนหินเข้าไปในต่าเก๋อกอ ปลาก็จะออกมาด้านนอกแล้วรอตแห เครื่องมือหาปลาที่ใช้ในการหาปลา คือ แห แน่ง (ตาข่าย) และเบ็ดราว ชาวบ้านจะใช้เบ็ดราววางขวางลำน้ำที่อยู่ใกล้กับต่าเก๋อกอ

3. ต่าลอเตอะ-ซีโซ่ เศษไม้ที่ไหลมารวมกันในลำน้ำ

ต่าลอเตอะ หรือซีโซ่ เศษไม้ที่ไหลมารวมกันในลำน้ำ ในช่วงฤดูน้ำหลาก กระแสน้ำจะพัดพาเอาเศษกิ่งไม้ต่าง ๆ มาตามลำน้ำและมากองทับถมกันในก้วย (วัง) เนื่องจากกระแสน้ำไหลไม่แรงจึงทำให้เศษกิ่งไม้ต่าง ๆ ไม่สามารถไหลไปได้จึงเกิดเป็นต่าลอเตอะ ซึ่งต่าลอเตอะจะพบมากบริเวณกลางลำน้ำที่มีต้นไม้ใหญ่หักลงมาขวางลำน้ำ หรือริมฝั่งที่มีกอไม้หักหรือล้มลงริมน้ำ ทำให้บริเวณนี้มีไม้ เศษไม้ไหลมาทับถม ทำให้เป็นที่อยู่อาศัยหลบภัยและเป็นแหล่งหากินของปลาและสัตว์น้ำ ทั้งในช่วงฤดูน้ำหลากและฤดูแล้ง ปลาและสัตว์น้ำที่พบ เช่น หย่าไล่ (ปลาจาด) หย่าเปอลา (ปลาพลวง) หย่าหรีใหม่ (ปลาช่อน) หย่าเสหล่า (ปลาสลาด) หย่าโหน (ปลาไน) หย่าโม (ปลาพลวง) หย่าบือ (ปลาสร้อยลูกบัว) หย่าซา (ปลาดุก) หย่ามอน (ปลาบัว) เตะบือ (เขียด) และแมลงน้ำต่าง ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการหาปลา คือ เบ็ด ด่าน้ำยิงปลาด้วยแหลม และแห โดยการรอตแหบริเวณนี้ชาวบ้านจะใช้เทคนิคการหาปลาโดยไปด้วยกันหลายคน โดยคนหนึ่งจะเอาไม้มาแหย่เข้าไปในต่าลอเตอะเพื่อให้ปลาตกใจออกมาด้านนอก อีกคนจะรอตแหตักปลาที่ออกมา อีกวิธีหนึ่งก็คือการปาก่อนหินเข้าไปให้ปลาวอกมาด้านนอกแล้วรอตแห ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะออกหาปลากันมากในช่วงฤดูแล้งเป็นหลัก

4. เสาหล่าอี-เศษใบไม้ในบริเวณน้ำนิ่ง

เสาหล่าอี หรือเศษใบไม้ในบริเวณน้ำนิ่ง บริเวณริมฝั่งด้านใดด้านหนึ่งของก้วย (วัง) ที่เป็นช่วงโค้งน้ำด้านใน จะมีพื้นที่เรียกติดริมฝั่งที่เป็นดินโคลน ระดับน้ำบริเวณนี้ตื้นมากประมาณ 10 เซนติเมตร และจะมีเศษใบไม้แห้งต่างๆ ไหลเข้ามาทับถมซึ่งใบไม้แห้งเหล่านี้ไหลมาในช่วงฤดูแล้งที่กระแสน้ำไหลเอื่อยนิ่ง เมื่อทับถมกันหนาหลายชั้นมากขึ้น ประกอบกับริมฝั่งที่เป็นดิน โคลน จึงเกิดเป็นเสาหล่าอี ซึ่งเสาหล่าอีเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เช่น เบอะซ่า (ลูกอ๊อด) กบ เตะบือ (เขียด) เตะเตาะ (กุ้ง) หย่าหรี (ปลาก้าง) หย่าหรีใหม่ (ปลาช่อน) แฉ่ (ปู) และแมลงน้ำต่างๆ ชาวบ้านจะนิยมใช้สวิงมาช้อนหาปลาขนาดเล็ก หรือสัตว์น้ำที่อยู่บริเวณนี้ไปประกอบอาหาร

5. เลปู-หลิบทิน หลีบผา

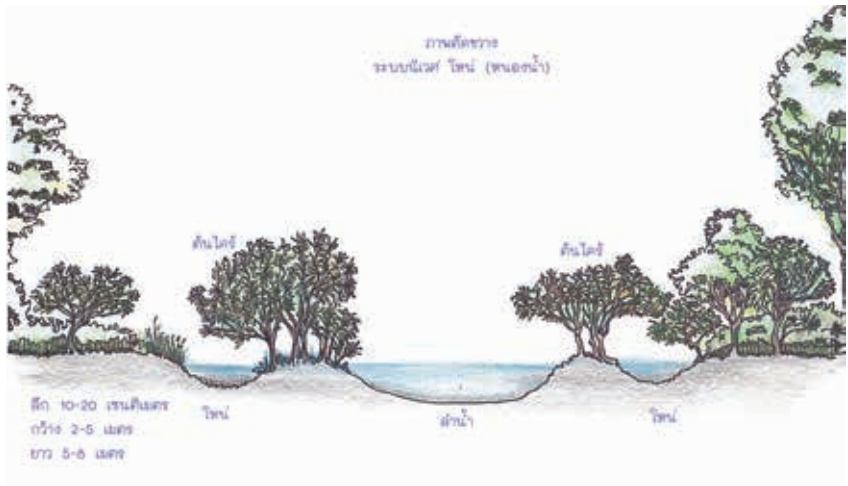
เลปู หรือหลิบทิน หลีบผา ภายในก้วย (วัง) จะพบเลปูซึ่งมีลักษณะเป็นก้อนหินใหญ่ หน้าผาที่มีรูขนาดกลางและขนาดใหญ่เกิดขึ้นตามก้อนหิน ผา มีความลึกไม่มากนักและมีความกว้างพอประมาณกระจายอยู่ตามก้อนหิน และหน้าผาที่มีส่วนใดส่วนหนึ่งจมอยู่ในลำน้ำติดริมฝั่งทั้งสองด้านของแม่น้ำ ซึ่งเลปู (หลิบทิน หลีบผา) บางจุดประกอบไปด้วย ต่าเก๋อกอ-รูหิน หลีบดิน ริมฝั่งใต้หิน ผา เสริกละ หรือโพรงไม้ รากไม้ริมน้ำ และขอนไม้อยู่ร่วมด้วย ลักษณะของหลิบทิน จะแตกต่างกันไปตามลักษณะก้อนหินและผานั้นๆ ส่วนที่ไหลพ้นระดับน้ำจะพบพืช เช่น ใบเฟิร์น ใบหูช้าง (กระช่อนหน้าป่อ) กกล้วยไม้ และเถาว์วัลย์ขึ้นอยู่โดยรอบทั่วไป ปลาและสัตว์น้ำที่พบในเลปู (หลิบทิน หลีบผา) คือ หย่าเตอะเลอ (ปลามะไฟ) หย่าป้อบอ (ปลาชิวใบไผ่) ชุ่ย (หอย) แฉ่ (ปู) เตะบือ (เขียด) แมลงและสัตว์หากินกลางคืนจะเข้ามาหลบอาศัย หากิน ตามหลิบทิน หลีบผาที่ไหลพ้นน้ำ ชาวบ้านจะเข้ามาเก็บหอย หาปู หาปลาขนาดเล็ก โดยใช้สวิงเป็นเครื่องมือหลัก

6. ต่าปู-รูหิน รูหิน ขนาดเล็ก

ต่าปู หรือรูหิน รูหิน ขนาดเล็ก บริเวณริมฝั่งทั้งสองด้านของก้วย (วัง) จะเป็นดินเหนียวและหินผาที่มีรูขนาดเล็กที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจากการกัดเซาะของกระแสน้ำ หรือเกิดขึ้นจากการขุดของสัตว์ต่างๆ ต่าปู จะมีทั้งที่จมอยู่ในน้ำและอยู่ริมฝั่งเหนือลำน้ำ จะไหลให้เห็นในช่วงน้ำลดและฤดูแล้ง ต่าปู (รูหิน รูหิน)

เป็นที่อยู่อาศัยของปลาบางชนิด เช่น หย่าตีตู (ปลาไหล) หย่ากือ (ปลากะทิง) คลิเคอะปา (ตะพานน้ำ) รวมถึงสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ กบ เขียด สัตว์เลื้อยคลาน ประเภทงู และสัตว์ป่าที่ชอบอาศัยในรูหรือโพรงใต้ดิน เช่น หนู ตุ่น เป็นต้น พอถึงฤดูน้ำหลาก สัตว์เหล่านี้ก็อพยพขึ้นไปอาศัยบนพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึงบนภูเขา

ชาวบ้านใช้เครื่องมือในการหาปลาในบริเวณต่าปู คือ มองตาถี่ มากางขวางไว้ด้านต่าปู และใช้เบ็ดปักใส่เหยื่อได้เดือนแล้วนำมาปักตามริมปากต่าปู หรือขุดหาสัตว์ขนาดเล็ก แมลง และสัตว์ต่างๆ ตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคล

โท่ง (หนองน้ำ)

โท่ง หรือหนองน้ำ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. โท่งที่อยู่บนดอยพื้นที่ต่าน้ำ บริเวณป่าต่าน้ำ และ 2. โท่งที่อยู่ริมแม่น้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำ

1. โท่ง (หนองน้ำ) ที่อยู่บนดอยพื้นที่ต่าน้ำ บริเวณป่าต่าน้ำ เกิดจากการไหลออกจากต่าน้ำ หรือซึ่มออกมาจากแอ่งน้ำตามธรรมชาติ มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ปริมาณน้ำจะค่อยๆ ไหลซึ่มออกมาเป็นแหล่งต้นกำเนิดของน้ำลำห้วยสาขาต่างๆ

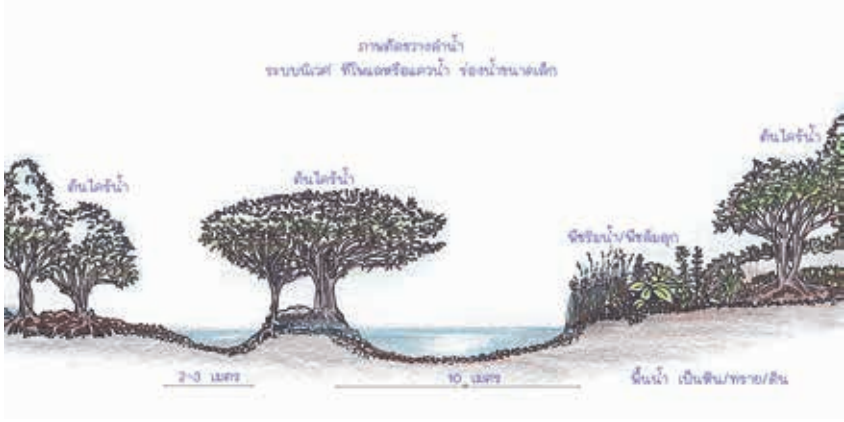
ไหลลงแม่น้ำแจ่ม ซึ่งโหนด (หนองน้ำ) ประเภทนี้จะมีปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้นในช่วงฤดูฝนโดยมีปริมาณน้ำฝนเข้ามาเพิ่มเติม

2. โหนด (หนองน้ำ) ที่อยู่ริมแม่น้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ ช่วน้ำหลากในฤดูฝนแม่น้ำจะขยายกว้าง เพราะมีปริมาณน้ำเป็นจำนวนมากไหลผ่านทำให้ท่วมเต็มพื้นที่ลำน้ำซึ่งพื้นที่ลำน้ำในส่วนที่มีระดับหรือมีร่องน้ำขนาดเล็ก ขนาดกลาง แยกออกจากลำน้ำสายหลักในช่วงน้ำหลาก และมีระดับพื้นที่องน้ำ ร่องน้ำ สูงกว่าแม่น้ำหรือต่ำกว่าแม่น้ำสายหลัก ก็จะถูกน้ำท่วมเช่นกัน เมื่อสิ้นฤดูน้ำหลากระดับน้ำลดลง สายน้ำไหลในลำน้ำสายหลัก ทำให้พื้นที่ต่างๆ เหล่านี้ขาดการเชื่อมต่อกับลำน้ำสายหลักจึงเกิดเป็นโหนด (หนองน้ำ) ซึ่งมีน้ำขังตลอดทั้งปี หรือบางจุดมีน้ำขังช่วงระยะเวลาหนึ่ง ส่วนขนาดพื้นที่ขึ้นอยู่กับพื้นที่นั้นๆ แต่จะมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก และจะกระจายตัวตามลำน้ำในจุดต่างๆ อย่างกระจัดกระจายตลอดลำน้ำ

นอกจากนั้นแล้ว โหนด (หนองน้ำ) ขนาดเล็กบางจุดในพื้นที่ตลิ่งน้ำ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำตามห้วยสาขาเล็กๆ มีความชอบชาวบ้านเข้าไปนอนคลุกปลัก หรือขี่โคลนจนกลายเป็นบวกควาย มีทั้งขนาดเล็กและมีพื้นที่กว้าง หากพื้นที่นั้นมีควายลงไปนอนหลายตัวอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ความสำคัญของโหนด (หนองน้ำ) คือ เป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อนของระบบนิเวศ พื้นที่ลุ่มน้ำที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง ป่า ดิน น้ำ พืช สัตว์ และมนุษย์ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของปลาเล็กๆ หลากหลายชนิด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และแมลงน้ำต่างๆ เป็นพื้นที่สถานอนุบาลของสัตว์และพืชขนาดเล็ก เป็นแหล่งน้ำกินของสัตว์ป่านานาชนิด และเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน ซึ่งโหนด (หนองน้ำ) จะมีน้ำที่ขังลึกประมาณ 10-15 เซนติเมตร ในช่วงฤดูแล้ง บริเวณโดยรอบโหนด (หนองน้ำ) จะมีพืชน้ำและพืชล้มลุกขึ้นโดยรอบ เช่น บอน ผักกูด ผักแว่น ไบบัวบก และผักหอม เป็นต้น นอกจากนั้นยังพบ เต่า สหายน้ำจืด ขึ้นอยู่ในโหนด (หนองน้ำ) ด้วย ปลาที่พบในโหนด (หนองน้ำ) ส่วนใหญ่เป็นปลาน้ำจืดขนาดเล็ก เช่น หยาหรี (ปลาก้าง) และหยาดีตุ (ปลาไหล) แมลงน้ำชนิดต่างๆ นอกจากนั้นยังพบ เสอะเดาะ (กุ่ม) ฉั่น (ปู) เบอะซ่า (ลูกอี๊ด) เดะบือ (เขียด) อึ่งอ่าง และกบ ที่สำคัญ โหนด (หนองน้ำ) ตลิ่งน้ำ บนดอยสูงเป็นพื้นที่ที่สัตว์ป่าเข้าไปใช้ดื่มน้ำในฤดูแล้ง ตั้งแต่สัตว์ขนาดเล็กไปจนถึงสัตว์ใหญ่

ระบบนิเวศย่อยที่พบในโหนด (หนองน้ำ) เช่น ต่าลอเตอะ (เศษซีโซ่ เศษไม้) เสหล่าอี (เศษใบไม้) และต่าเก๋อกอ (รูดิน)

ทีโพแล (แควน้ำ ร่องน้ำ)

ทีโพแล หรือแควน้ำ ร่องน้ำ เป็นระบบนิเวศที่ต่อลงมาจากระบบนิเวศโคปู้ (แก่งหิน หาดหินขนาดกลาง) หรือต่าจารา (แก่งหิน ทรายขนาดเล็ก) ทีโพแล (แควน้ำ ร่องน้ำ) จะไหลแยกออกจากลำน้ำสายหลักช่วงหนึ่งแล้วไหลลงไปรวมกับลำน้ำหลักเหมือนเดิม เนื่องด้วยมีสันดอนดินหรือสันดอนทรายขนาดใหญ่และขนาดกลางทั้งที่มีอยู่อย่างถาวรหรือเกิดขึ้นใหม่ตามแต่กระแสน้ำในปีนั้น ๆ ซึ่งสันดอนต่างๆ จะเกิดขึ้นกลางลำน้ำหรือด้านใดด้านหนึ่งของลำน้ำ ยาวไปตามลำน้ำ จนทำให้แม่น้ำต้องไหลแยกออกจากกัน ทีโพแล (แควน้ำ ร่องน้ำ) จะมีขนาดไม่กว้างมากนักประมาณ 2-3 เมตร ลึกประมาณ 20-30 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5-8 เมตร (ในช่วงฤดูแล้ง) กระแสน้ำจะไหลแรง ในช่วงฤดูฝนทีโพแล (แควน้ำ ร่องน้ำ) ที่มีอยู่อย่างถาวร ความกว้าง ความลึก และกระแสการไหลของน้ำจะเพิ่มขึ้นตามปริมาณน้ำของปีนั้น ๆ ซึ่งสองฝั่งทีโพแลจะเป็นต้นไคร้หรือต้นหลัก ทางด้าน

พื้นที่ท้องน้ำจะมีหินขนาดเล็ก ขนาดกลาง และดินปนทราย ส่วนปลาที่พบในบริเวณนี้คือ โตเปอลู (ปลาค้อ) หย่าทาเค (ปลาหมู) หย่ากือ (ปลากะตัง) หย่ามีฉู (ปลาแค้ตติหิน) หย่าหรี (ปลาก้าง) หย่าโดพูซู (ปลาแค้ตติหิน) หย่าทอ (ปลามอน) เตะอะเตาะ (กุ้ง) ฉั่น (ปู) และแมลงน้ำ

ระบบนิเวศย่อยที่พบในที่โพแล (แควน้ำ ร่องน้ำ) เช่น เหล่อชูปู (ร่องหิน) เลชูปู (ร่องผา) แจโบโล (หาดทรายเล็ก ๆ) และเสรีกละ (โพรงไม้ รากไม้)

ที่โพแล (แควน้ำ ร่องน้ำ) เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการหาปลาแบบท้องถิ่นดั้งเดิม คือการตีดแคว วิธีการก็คือชาวบ้านจะใช้หิน ดิน ไม้ไผ่ หรือผ้าพลาสติกปิดกั้นทางน้ำตอนบนของที่โพแล เบี่ยงน้ำให้ไหลไปทางลำน้ำสายหลัก จนปริมาณน้ำในที่โพแลลดลงเรื่อย ๆ จนแห้งสนิท หรือเหลือน้ำปริมาณน้อยที่สุด หลังจากนั้นจับปลาที่อยู่ในที่โพแลด้วยมือเปล่า มีสวิง หรือแหขนาดเล็กช่วยในการจับปลาหรือบางจุดชาวบ้านปิดกั้นทางน้ำสายหลักให้ไหลลงไปตามที่โพแลแล้วจับปลา

ในลำน้ำหลัก ซึ่งจะเป็นไปตามความเหมาะสมของจุดนั้น ๆ หลังจากทำการตีดแควหาปลาเสร็จ จะเอาวัสดุต่าง ๆ ที่ทำการตีดแควออกให้หมดเพื่อเปิดทางน้ำให้น้ำไหลได้เหมือนเดิมตามปกติ ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าไม่เปิดแควหลังการหาปลา เราจะไม่มีปลากินอีกในวันข้างหน้า

ที่สำคัญวิธีการหาปลาแบบตีดแควต้องใช้คนหลายคนช่วยกันทำแคว จับปลา และการแบ่งปันปลาและสัตว์น้ำที่ได้อย่างละเท่ากันทุกคน

พันธ์ปลา

โตเปอลูทาเค (ปลาค้อ)

โตเปอลู (ปลาค้อ)

ชื่อท้องถิ่น

1

โตเปอลูทาเค (ปลาเค็)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Schistura desmotes

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 6 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ใ้เดือน
แหล่งอาศัย : โควปู หาดทรายในน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง หลาม

ชื่อท้องถิ่น

2

โตเปอลู (ปลาเค็)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Schistura sexcauda

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 0.5 เซนติเมตร ยาว 2 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ใ้เดือน
แหล่งอาศัย : โควปู หาดทรายในน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง ย่าง หลาม

โตเปอลู (ปลาค้อ)

โตเปอลูบอ (ปลาค้อ)

ชื่อท้องถิ่น

3

โดเปอลู (ปลาเค้อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Physoschistura sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 5.5 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ใส้เดือน
แหล่งอาศัย : โควงู หาดทรายในน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง หลาม

ชื่อท้องถิ่น

4

โดเปอลูบอ (ปลาเค้อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Schistura desmotes

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 6.5 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ใส้เดือน
แหล่งอาศัย : โควงู หาดทรายในน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง หลาม

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ากัว (ปลากะตูปิด)

หย่าไสวา (ปลาจาด)

ชื่อท้องถิ่น

หย่ากัว (ปลากะสูบขีด)

5

ชื่อวิทยาศาสตร์

Hampala macrolepidota

ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2.7 เซนติเมตร ยาว 10.2 เซนติเมตร

อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง ปลาตัวเล็ก

แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ ไม่ชอบอยู่ในสภาพที่น้ำเย็นเกินไป

เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี

เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แ่ง

ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

ชื่อท้องถิ่น

หย่าไสวา (ปลาจาด)

6

ชื่อวิทยาศาสตร์

Poropuntius sp.

ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 4.3 เซนติเมตร ยาว 15.5 เซนติเมตร

อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง ผลไม้ เต่า

แหล่งอาศัย : ตัวใหญ่อาศัยอยู่ในวัง ตัวเล็กชอบอยู่ตามต่าจาวรา

เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี วางไข่เป็นฝูงในที่โพแล

ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์

เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แ่ง

ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าใส (ปลาจาด)

หย่าไล (ปลามุด)

ชื่อท้องถิ่น

7

หย่าไส (ปลาจาด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Poropuntius sp.

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 18 เซนติเมตร
- อาหาร** : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง ผลไม้ เต่า
- แหล่งอาศัย** : ตัวใหญ่อาศัยอยู่ในวัง ตัวเล็กชอบอยู่ตามต่าจารา
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี วางไข่เป็นฝูงในที่ไหล
ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แนั่ง
- ประโยชน์** : แกง ย่าง ลาบ

ชื่อท้องถิ่น

8

หย่าโล (ปลามุด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Garra sp.

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 3.8 เซนติเมตร ยาว 19.5 เซนติเมตร
- อาหาร** : เต่า ชอบเลียตะไคร่น้ำตามหิน
- แหล่งอาศัย** : โควปู
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี วางไข่เป็นฝูงในที่ไหล
ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง ตีตแคว แห แนั่ง
- ประโยชน์** : แกง ย่าง ลาบ หลาม แกงเย็น

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าเส่อรี (ปลามุด)

หย่าเก้อเส่ (ปลามุด)

ชื่อท้องถิ่น

9

หย่าเสอริ (ปลามุด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Garra fuliginosa

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 3.5 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
- อาหาร** : เต่า ชอบเลียตะไคร่น้ำตามหิน
- แหล่งอาศัย** : โควปู
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี วางไข่เป็นฝูงในที่ไหล
ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง ตีตแคว แห แน่ง
- ประโยชน์** : แกง ย่าง ลาบ หลาม แกงเย็น

ชื่อท้องถิ่น

10

หย่าเก้อเส (ปลามุด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Garra fuliginosa

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 3 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
- อาหาร** : เต่า ชอบเลียตะไคร่น้ำตามหิน
- แหล่งอาศัย** : พบในโควปูที่อยู่ตามโขดหิน
- เดือนที่พบ** : หายากมาก
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แน่ง
- ประโยชน์** : แกง ย่าง ลาบ

หย่าโล (ปลาแพ้ว)

หย่าเปอลา (ปลาพลวง)

ชื่อท้องถิ่น

11

หย่าโล (ปลาแพ้ว)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Sinilabeo elegans

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 3.8 เซนติเมตร ยาว 25 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า ชอบเลียตะไคร่น้ำตามหิน
แหล่งอาศัย : โควงปู
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี วางไข่เป็นฝูงในที่ไหล
ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ หลาม แกงเย็น

ชื่อท้องถิ่น

12

หย่าเปอลา (ปลาพลวง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Neolissochilus stracheyi

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 8 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไข่เดือน ไข่มดแดง ผลไม้ เต่า
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

หย่าเตี้อะเลอ (ปลาตะเพียน)

หย่าแหล่ซ่า (ปลานางอ้าว)

ชื่อท้องถิ่น

13

หย่าเตอะเลอ (ปลามะไฟ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Systemus stoltzkaenus

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 2.8 เซนติเมตร ยาว 6 เซนติเมตร
- อาหาร** : แมลง ไข่มดแดง
- แหล่งอาศัย** : ริมน้ำที่ไหลไม่แรง พบตามริมวัง พบมากในห้วยสาขา
ของแม่น้ำแจ่ม
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
- ประโยชน์** : แกง ลาบ ไต่แกล (ตำเนื้อปลาให้ละเอียดแล้วแกงเผ็ด
ใส่ถั่วเน่า ส้มป่อย)

ชื่อท้องถิ่น

14

หย่าเหล่ซ่า (ปลานางอ้าว)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Raiamas guttatus

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 2.9 เซนติเมตร ยาว 17.9 เซนติเมตร
- อาหาร** : แมลง ไข่เดือน ไข่มดแดง ปลาตัวเล็ก
- แหล่งอาศัย** : พบได้ทุกระบบนิเวศ ชอบอยู่ตามผิวน้ำ
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
- ประโยชน์** : แกง ย่าง

หย่าโม (ปลาพลวง)

หย่ามีฉู่ (ปลาแค้ซี้หฺมุ)

ชื่อท้องถิ่น

15

หย่าโม (ปลาพลวง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Neolissochilus sp.

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 4.6 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไช้มัดแดง ดักแด้
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ
เดือนที่พบ : จะพบมากช่วงฤดูฝน
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แน่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

ชื่อท้องถิ่น

16

หย่ามีฉู้ (ปลาแค้ซี่หมี)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Erethistes maesotensis

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 7 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไช้มัดแดง เต่า เลี้ยตะไคร้ น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโควปุ บริเวณโขดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : แกง น้ำพริก ต้มส้ม หลาม

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ามีฉู (ปลาแค้ตติหีน)

หย่าดอเหล่ (ปลาค้างคาว)

ชื่อท้องถิ่น

17

หย่ามีฉู่ (ปลาแค้ติดหิน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Glyptothorax lampris

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 1.8 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่แมดแดง เต่า เลี้ยตะไคร่น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโควปู บริเวณโขดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว
ประโยชน์ : แกง น้ำพริก ต้มส้ม หลาม

ชื่อท้องถิ่น

18

หย่าดอเหล่ (ปลาค้างคาว)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Oreoglanis sp.

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 0.5 เซนติเมตร ยาว 5 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า ตะไคร่น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโควปู บริเวณโขดหิน
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแฉ่งตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ามีฉู่ (ปลาแค้ตติดหิน)

หย่ากือ (ปลากะทิง)

ชื่อท้องถิ่น

19

หย่ามีฉู้ (ปลาแค้ติดหิน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Glyptothorax laoensis

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง เต่า เลี้ยตะไคร่น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโควูปู บริเวณโขดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว
ประโยชน์ : แกง น้ำพริก ต้มส้ม หลาม

ชื่อท้องถิ่น

20

หย่ากือ (ปลากะทิง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Mastacembelus armatus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2.7 เซนติเมตร ยาว 19.5 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ซากสัตว์
แหล่งอาศัย : อยู่ในวังที่น้ำไม่แรง หาดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีดแคว แห แน่ง แหลมยิงปลา
ประโยชน์ : แกง ย่าง

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ากือบอ (ปลากะทิง)

หย่ากือซุ (ปลากะทิง)

ชื่อท้องถิ่น

21

หย่ากือบอ (ปลากะทิง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Mastacembelus armatus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 35 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล่เดือน ซากสัตว์
แหล่งอาศัย : อยู่ในวังที่น้ำไม่แรง หาดหิน โพงงไม้ริมฝั่ง บริเวณที่รก ๆ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง

ชื่อท้องถิ่น

22

หย่ากือชู (ปลากะทิง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Mastacembelus sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2.5 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล่เดือน ซากสัตว์
แหล่งอาศัย : อยู่ในวังที่น้ำไม่แรง หาดหิน โพงงรากไม้ริมน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห
ประโยชน์ : แกง ย่าง

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปากาเกอญอ

หย่าโก๊ะ (ปลากดเหลือง)

หย่ามีฉุบอ (ปลาแค้ตติหิน)

ชื่อท้องถิ่น

23

หย่าโก๊ะ (ปลากดเหลือง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Hemibagrus filamentus

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล่เดือน
แหล่งอาศัย : ช่วน้ำใสจะไม่พบ แต่พบในน้ำขุ่นฤดูน้ำหลาก
พบได้ทุกระบบนิเวศ
เดือนที่พบ : พบได้ในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว (พฤษภาคม-ตุลาคม)
เครื่องมือที่ใช้จับ : เบ็ด แห
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

ชื่อท้องถิ่น

24

หย่ามีฉูบอ (ปลาแค้ติดหิน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Glyptothorax buchanani

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 1.3 เซนติเมตร ยาว 7 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล่เดือน ไข่มดแดง เต่า เลี้ยตะไคร่น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโคกปู บริเวณโขดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : แกง น้ำพริก ต้มส้ม หลาม

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ามีฉู่ชู (ปลาแค้ติดหิน)

หย่าหรีโหม่ (ปลาช่อน)

ชื่อท้องถิ่น

25

หย่ามีฉู่ชู (ปลาแค้ติดหิน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Glyptothorax sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1.6 เซนติเมตร ยาว 9 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง เต่า เลี้ยตะไคร่น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโควปู บริเวณโขดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว
ประโยชน์ : แกง น้ำพริก ต้มส้ม หลาม

ชื่อท้องถิ่น

26

หย่าหรีโหม่ (ปลาช่อน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Channa striata

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 3.6 เซนติเมตร ยาว 26 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง ลูกน้ำ ลูกปลาเล็ก ๆ
แหล่งอาศัย : พบในวังที่น้ำไม่แรง บริเวณที่รก ๆ หนองน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี แต่พบจํานวนน้อย
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีดแคว แห แน่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปลาเทอญอ

หย่าหรี (ปลาก้าง)

หย่าซา (ปลาดุกอุย)

ชื่อท้องถิ่น

27

หย่าหรี (ปลาก้าง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Channa gachua

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2.5 เซนติเมตร ยาว 16 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล่เดือน ตั๊กแตน
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ ในห้วยสาขาของแม่น้ำแจ่ม
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว
ประโยชน์ : แกง ย่าง แอ็บ หมก

ชื่อท้องถิ่น

28

หย่าชา (ปลาตุ๊กอูย)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Clarias macrocephalus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 29 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล่เดือน
แหล่งอาศัย : พบในวังที่น้ำไหลไม่แรง ชอบอยู่ที่รก ๆ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แน่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าปอกกิ (ปลาน้ำหมึก)

หย่าปอบอ (ปลาชิวใบไผ่)

ชื่อท้องถิ่น

29

หย่าปอกกิ (ปลาน้ำหมึก)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Opsarius pulchellus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1.6 เซนติเมตร ยาว 6 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง เต่า
แหล่งอาศัย : ริมฝั่งน้ำนิ่ง พบเยอะในห้วยสาขาของแม่น้ำแจ่ม
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง แอ็บ หมก

ชื่อท้องถิ่น

30

หย่าปอบอ (ปลาชีวใบไผ่)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Danio aequipinnata

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 7.3 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง เต่า
แหล่งอาศัย : ริมฝั่งน้ำนิ่ง พบเยอะในห้วยสาขาของแม่น้ำแจ่ม
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง แอ็บ หมก

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าป้อพะ (ปลาหนามหลัง)

หย่าป้อ (ปลาสร้อยลูกบัว)

ชื่อท้องถิ่น

31

หย่าปือพะยะ (ปลาหนามหลัง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Mystacoleucus marginatus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 5.5 เซนติเมตร ยาว 17 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง
แหล่งอาศัย : พบในวังที่น้ำไม่แรง บริเวณที่มีหิน้ำรก ๆ ริมน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี แต่พบน้อย
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห
ประโยชน์ : แกง ย่าง

ชื่อท้องถิ่น

32

หย่าปือ (ปลาสร้อยลูกบัว)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Lobocheilus quadrilinratus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไข่มดแดง ผลไม้ เต่า
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หยาดอเหล่ (ปลาผีเสื้อ)

หย่อมอนด์ (ปลากาแดง)

ชื่อท้องถิ่น

33

หยาดอเหล่ (ปลาผีเสื้อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Balitora sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 0.8 เซนติเมตร ยาว 7 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า ตะไคร่น้ำที่ติดตามหิน
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโคกปูน บริเวณโขดหิน
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว

ชื่อท้องถิ่น

34

หย่อมอนดำ (ปลากาแดง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Epalzeorhynchos frenatus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ จะวางไข่ในนา
ช่วงเดือนมิถุนายน-พฤษภาคม
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง หลาม หมก

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ามอน (ปลาบัว)

หย่าซา (ปลาดุกด้าน)

ชื่อท้องถิ่น

35

หย่อมอน (ปลาบัว)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Labeo sp.

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ จะวางไข่ในนา
ช่วงเดือนมิถุนายน-พฤษภาคม
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว แห แฉ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง หลาม หมก

ชื่อท้องถิ่น

36

หย่าซา (ปลาตุ๊กต่าน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Clarias batrachus

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไข่เดือน
แหล่งอาศัย : พบในวังที่น้ำไหลไม่แรง ชอบอยู่ที่รก ๆ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แฉ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่ากี้แมะ (ปลาค้อเจ้าฟ้าจุฬาภรณ)

หย่ามอน (ปลาเล็บมือนาง)

ชื่อท้องถิ่น

หย่ากั้แมะ (ปลาค้อเจ้าฟ้าจุฬามารณ์)

37

ชื่อวิทยาศาสตร์

Physoschistura chulabhornae

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 5 เซนติเมตร
- อาหาร** : แมลง ตะไคร่น้ำ ฟีซ
- แหล่งอาศัย** : พบบริเวณหาดทราย หาดหินน้ำไหลไม่แรงมากนัก
ชอบหลบตัวอยู่ตามซอกหิน ซอกผา
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : ตีตแคว สวิง
- ประโยชน์** : แกง

ชื่อท้องถิ่น

หย่ามอน (ปลาเล็บมือนาง)

38

ชื่อวิทยาศาสตร์

Crossocheilus sp.

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 1.5 เซนติเมตร ยาว 7.5 เซนติเมตร
- อาหาร** : เต่า ตะไคร่น้ำ
- แหล่งอาศัย** : พบได้ทุกระบบนิเวศ จะวางไข่ในนา
ช่วงเดือนมิถุนายน-พฤษภาคม
- เดือนที่พบ** : พบได้ตลอดทั้งปี
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : สวิง ตีตแคว แห แ่ง
- ประโยชน์** : แกง ย่าง หลาม หมก

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าทอ (ปลามอน)

หย่ากอดี (ปลาแก้มซ้า)

ชื่อท้องถิ่น

39

หย่าทอ (ปลามอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Scaphiodonichthys acanthopterus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 5.5 เซนติเมตร ยาว 25.5 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า ตะไคร่น้ำที่อยู่ตามก้อนหิน
แหล่งอาศัย : โควงู
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว แห แน่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

ชื่อท้องถิ่น

40

หย่ากอดิ (ปลาแก้มขี้)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Systemus orphoides

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง พืช ไข่มดแดง
แหล่งอาศัย : พบได้ทุกระบบนิเวศ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี (หายาก)
เครื่องมือที่ใช้จับ : แห แน่ง
ประโยชน์ : แกง ปิ้ง ย่าง

พันธุ์สีตัวน้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าทาเค (ปลาหมูลายเสือ)

ปลานิล

ชื่อท้องถิ่น

41

หย่าทาเค (ปลาหมูลายเสือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Syncrossus beauforti

ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 6 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร บริเวณบนปาก
จะมีเงี่ยงยาวและคม เวลาจับต้องระวังเงี่ยงปักมือ

อาหาร : แมลง ไล้เดือน ฟีซ

แหล่งอาศัย : พบในวังน้ำนิ่ง

เดือนที่พบ : พบยากมาก ใกล้สูญพันธุ์

เครื่องมือที่ใช้จับ : แห หนอง

ประโยชน์ : แกง ย่าง

ชื่อท้องถิ่น

42

ปลานิล

ชื่อวิทยาศาสตร์

Oreochromis niloticus

ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 12 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
เป็นปลาต่างถิ่นที่ชาวบ้านนำไปปล่อย

อาหาร : แมลง ไล้เดือน ฟีซ ตะไคร่น้ำ

แหล่งอาศัย : พบในวังที่น้ำนิ่ง และหนองน้ำ

เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี

เครื่องมือที่ใช้จับ : แห หนอง

ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปกาเกอญอ

หย่าโดฟุซ (ปลาแค้ติดหิน)

หย่าโหน (ปลาไน)

ชื่อท้องถิ่น

43

หย่าโดฟูซุ (ปลาแค้ติดหิน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Glyptothorax dorsalis

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไช้มัดแดง เต่า ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : พบได้ตามโควปู บริเวณโขดหิน ริมฝั่ง
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว
ประโยชน์ : แกง น้ำพริก ต้มส้ม หลาม

ชื่อท้องถิ่น

44

หย่าโหน่ (ปลาไน)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cyprinus carpio

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวกว้าง 15 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร เป็นปลาต่างถิ่นที่มีการปล่อยลงในแม่น้ำ
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ไช้มัดแดง ผลไม้ เต่า
แหล่งอาศัย : วังน้ำ/หนองน้ำขนาดใหญ่/ท่าจารา
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีดแคว แห แน่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปากาเกอญอ

หย่าเส่หล่า (ปลาดอง ปลาตลาด)

หย่าเส่อลี (ปลาสร้อยน้ำผึ้ง)

ชื่อท้องถิ่น

45

หย่าเส่หล่า (ปลาตอง ปลาสลาด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Notopterus notopterus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 10 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ฟีช
แหล่งอาศัย : พบในวังที่น้ำไหลไม่แรง
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี พบน้อยมาก/ใกล้สูญพันธุ์
เครื่องมือที่ใช้จับ : แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ

ชื่อท้องถิ่น

46

หย่าเส่อลี (ปลาสร้อยน้ำผึ้ง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Gyrinocheilus sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 2.8 เซนติเมตร ยาว 14 เซนติเมตร
อาหาร : เต่า เลี้ยหินที่มีตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : พบได้ในโควปู บริเวณโขดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีดแคว แห แ่ง
ประโยชน์ : แกง ย่าง ลาบ หยาม แกงเย็น

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำแจ่มตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปากาเกอญอ

หย่าเค (ปลากระทุงเหว)

ตีตุ (ปลาไหลนา)

ชื่อท้องถิ่น

47

หย่าเค (ปลากระทุงเหว)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Xenentodon cancilla

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ฟีช ลูกปลาเล็ก และกุ้ง
แหล่งอาศัย : พบในวังน้ำนิ่ง ชอบอยู่เป็นฝูงและลอยตัวอยู่บนผิวน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : แห แ่ง
ประโยชน์ : ไม่นิยมนำมากินเนื่องจากเหม็นคาว

ชื่อท้องถิ่น

48

ตีตุ (ปลาไหลนา)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Monopterus albus

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 3 เซนติเมตร ยาว 54 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน
แหล่งอาศัย : หนองน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : เบ็ด จอบ ใช้มือจับ
ประโยชน์ : แกง ย่าง

โตเปอลุกัว (ปลาปล้องทองปรีดี)

โตเปอลุกิ (ปลาขีด)

ชื่อท้องถิ่น

โดเปอลุกัว (ปลาปล้องทองปรีดี)

49

ชื่อวิทยาศาสตร์

Schistura pridii

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 0.4 เซนติเมตร ยาว 3.5 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน
แหล่งอาศัย : โควปู หาดทรายในน้ำ
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง เบ็ด ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง หลาม

ชื่อท้องถิ่น

โดเปอลุกิ (ปลาอีต)

50

ชื่อวิทยาศาสตร์

Lepidocephalichthys sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 1.5 เซนติเมตร ยาว 10 เซนติเมตร
อาหาร : แมลง ไล้เดือน ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : โควปู หาดทราย หาดหิน
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง หลาม

ພັນຮູ້ສັດວ່ານ້ຳ

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำจืดตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นภาคเหนือ

แฉี่ (๑๗)

เสอะเดาะ (กั้ง)

ชื่อท้องถิ่น

แฉี่ (ปู้)

1

ชื่อวิทยาศาสตร์

Potamon sp.

- อาหาร : แมลง ไล้เดือน
แหล่งอาศัย : อยู่ในรูดินริมฝั่ง ทุ่งนา และหนองน้ำ
เดือนที่พบ : ปลายเดือนสิงหาคมถึงกุมภาพันธ์ ช่วงฤดูแล้งปูจะจำศีล (พบเจอยาก)
เครื่องมือที่ใช้จับ : มือเปล่า และเสียม
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก และต้ม

ชื่อท้องถิ่น

เสอะเดาะ (กึ่ง)

2

ชื่อวิทยาศาสตร์

Macrobrachium spp.

- อาหาร : แมลง ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : หาดหิน หาดทราย ริมฝั่ง วังน้ำนิ่ง
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกง กึ่งเต็น

พันธุ์สัตว์น้ำและระบบนิเวศย่อยลุ่มน้ำจืดตอนบน
ความรู้ท้องถิ่นปากาเกอญอ

โตะชูแมะ (ตัวอ่อนแมลงปอ)

เมโคเกล่อ (ด้วงปีกแข็ง)

ชื่อท้องถิ่น

3

โตะชูแมะ (ตัวอ่อนแมลงปอ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Gomphidae sp.

- ขนาดที่พบ : ลำตัวยาว 3 เซนติเมตร
อาหาร : แมลงเล็ก ๆ ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : แก่งหินที่น้ำไหลเชี่ยวแรง
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี
เครื่องมือที่ใช้จับ : สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกงข้าวเบ๊อะ

ชื่อท้องถิ่น

4

เมโคเกล่อ (ด้วงปีกแข็ง)

- ขนาดที่พบ : ลำตัวยาว 3 เซนติเมตร
อาหาร : แมลงขนาดเล็ก ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : แก่งหิน หาดทราย หาดหิน น้ำไหลแรง
เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี ซึ่งจะพบมากเดือนมีนาคม-เมษายน
ช่วงฤดูแล้ง
เครื่องมือที่ใช้จับ : มือเปล่า สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกงข้าวเบ๊อะ

เบอะซ่า (ลูกอี๊ด)

ปือเหล่อ (ลูกอี๊ด)

ชื่อท้องถิ่น

5

เบอะซ่า (ลูกอ๊อด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Polypedates leucomystax

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวยาว 7 เซนติเมตร เมื่อโตเต็มวัยเรียกว่า
เดะปือ (เขียด)
- อาหาร** : แมลงขนาดเล็ก ตะไคร่น้ำ
- แหล่งอาศัย** : วน้ำนิ่งที่มีซึ่โคลนใบไม้ทับถม บวก หนอง
- เดือนที่พบ** : เดือนมีนาคม-เมษายน ช่วงฤดูแล้ง
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : มือเปล่า สวิง
- ประโยชน์** : ทำน้ำพริก แกงข้าวเบ๊อะ

ชื่อท้องถิ่น

6

ปือเหล่อ (ลูกอ๊อด)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Polypedates leucomystax

- ขนาดที่พบ** : ลำตัวยาว 7 เซนติเมตร เมื่อโตเต็มวัยเรียกว่า เขียดจุก
- อาหาร** : แมลงขนาดเล็ก ตะไคร่น้ำ
- แหล่งอาศัย** : วน้ำนิ่งที่มีซึ่โคลนใบไม้ทับถม บวก หนอง
- เดือนที่พบ** : เดือนมีนาคม-เมษายน ช่วงฤดูแล้ง
- เครื่องมือที่ใช้จับ** : มือเปล่า สวิง
- ประโยชน์** : ทำน้ำพริก แกงข้าวเบ๊อะ

โต๋ซู่แมะซู่ (ตัวอ่อนแมลง)

ตำปลี (ตัวอ่อนแมลงข้างกรามโต)

ชื่อท้องถิ่น

7

โตชูแมะชู (ตัวอ่อนแมลง)

- ขนาดที่พบ : ลำตัวยาว 4 เซนติเมตร
อาหาร : แมลงขนาดเล็ก ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : แก่งหิน หาดทราย หาดหิน น้ำไหลแรง
เดือนที่พบ : เดือนมีนาคม-เมษายน ช่วงฤดูแล้ง
เครื่องมือที่ใช้จับ : มือเปล่า สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกงข้าวเบ๊อะ

ชื่อท้องถิ่น

8

ต่ำป्ली (ตัวอ่อนแมลงข้างกรามโต)

- ขนาดที่พบ : ลำตัวยาว 8 เซนติเมตร
อาหาร : แมลงขนาดเล็ก ตะไคร่น้ำ
แหล่งอาศัย : แก่งหิน หาดทราย หาดหิน น้ำไหลแรง
เดือนที่พบ : เดือนมีนาคม-เมษายน ช่วงฤดูแล้ง
เครื่องมือที่ใช้จับ : มือเปล่า สวิง ตีตแคว
ประโยชน์ : ทำน้ำพริก แกงข้าวเบ๊อะ

9

ชื่อท้องถิ่น

คฺลึเคอะปา (ตะพาบน้ำ)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Amyda cartilagenea

ขนาดที่พบ : ลำตัวกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร

อาหาร : แมลง ไข่เตีอน ลูกปลา ฟืช

แหล่งอาศัย : พบบริมฝั่งที่มีดอนทราย ชีโคลน

เดือนที่พบ : พบได้ตลอดทั้งปี

เครื่องมือที่ใช้จับ : แหลม ฉมวก เบ็ด

ประโยชน์ : แกง ต้มล้ม

ภาคผนวก

นักวิจัยจาวบ้าน

บ้านแม่ฆา

สมพาน เซ็งเซ่อ
วีรพันธ์ ขวนขึ้นอรุณแสง
อาสา ปลูกเงิน
พนม พิพัฒชุตกุล
วชิระ ปลูกเงิน

บ้านสบขอ

หม่อล่าเง ภาคภูมิวิทยา
วรชาติ ธรรมเกิดทรัพย์
หม่อยะ สง่าเจริญไพรวัล
หน่อไหล่เค สุวรรณชลธิ
สถาพร ปรีชาพนาไพร

บ้านแม่เาะ

มยุรี เสาร์แก้วทอง
อารวี ชำนิชสารพันการ
อิเหล่พอ ชำนิชสารพันการ

บ้านโป่งสะเยน

ศุภชัย ศรัทธาฤทัยกุล
ปู้ดี กล้าณรงค์เขาว์
ศักดิ์ชัย วิทยาปราโมทย์
วีริธ ประทีปพงษ์อรัญ
มณิรัตน์ นีรขวารี
ธิดา ศรัทธาฤทัยกุล
ชาติ กล้าณรงค์เขาว์
พีรพล ประทีปพงษ์อรัญ

เครื่องมือหาปลา ท้องถิ่น

ชวย	หิง, สวิง
เพ็อะ	แห
จา	นั่ง หรือตาข่ายดักปลา
บอแฉะ	แหลมยิงปลา
เจาะ	จ้ำ, ยอ
เตอแค	เบ็ด
ก๊ะ	ต๋วงดักปลา
เตอะเกอะกั้ว	ตีดควว หรือฮับควว

ดัชนี ชื่อพันธุ์สัตว์น้ำ

ปลา

1. โดเป้อลูทาเค	ปลาค้อ	<i>Schistura desmotes</i>	23
2. โดเป้อลู	ปลาค้อ	<i>Schistura sexcauda</i>	23
3. โดเป้อลู	ปลาค้อ	<i>Physoschistura</i> sp.	25
4. โดเป้อลูบอ	ปลาค้อ	<i>Schistura desmotes</i>	25
5. หย่ากัว	ปลากะสูบซีด	<i>Hampala macrolepidota</i>	27
6. หย่าใส่วา	ปลาจาด	<i>Poropuntius</i> sp.	27
7. หย่าใส่	ปลาจาด	<i>Poropuntius</i> sp.	29
8. หย่าโล	ปลาמוד	<i>Garra</i> sp.	29
9. หย่าเส่อรี	ปลาמוד	<i>Garra fuliginosa</i>	31
10. หย่าเก้อเส่	ปลาמוד	<i>Garra fuliginosa</i>	31
11. หย่าโล	ปลาแพ้ว	<i>Sinilabeo elegans</i>	33
12. หย่าเป้อลา	ปลาพลวง	<i>Neolissochilus stracheyi</i>	33
13. หย่าเตือะเลอ	ปลามะไฟ	<i>Systemus stoltzkaenus</i>	35
14. หย่าแหล่ซ่า	ปลานางอ้าว	<i>Raiamas guttatus</i>	35
15. หย่าโม	ปลาพลวง	<i>Neolissochilus</i> sp.	37
16. หย่ามีฉู้	ปลาแค้ห่มุ	<i>Erethistes maesotensis</i>	37
17. หย่ามีฉู้	ปลาแค้ติดหิน	<i>Glyptothorax lampris</i>	39
18. หย่าดอแหล่	ปลาค้ำควา	<i>Oreoglanis</i> sp.	39
19. หย่ามีฉู้	ปลาแค้ติดหิน	<i>Glyptothorax laoensis</i>	41
20. หย่าก้อ	ปลากะทิง	<i>Mastacembelus armatus</i>	41
21. หย่าก้อบอ	ปลากะทิง	<i>Mastacembelus armatus</i>	43
22. หย่าก้อซุ	ปลากะทิง	<i>Mastacembelus</i> sp.	43
23. หย่าโก๊ะ	ปลากดเหลือง	<i>Hemibagrus filamentus</i>	45

24. หย่ามีฉู่บอ	ปลาแค้ติดหิน	<i>Glyptothorax buchanani</i>	45
25. หย่ามีฉู่ชู	ปลาแค้ติดหิน	<i>Glyptothorax sp.</i>	47
26. หย่าหรีใหม่	ปลาช่อน	<i>Channa striata</i>	47
27. หย่าหรี	ปลาก้าง	<i>Channa gachua</i>	49
28. หย่าซา	ปลาดุกอุย	<i>Clarias macrocephalus</i>	49
29. หย่าปอกิ	ปลาน้ำหมึก	<i>Opsarius pulchellus</i>	51
30. หย่าปอบอ	ปลาซิวใบไม้	<i>Danio aequipinnata</i>	51
31. หย่าบือพีวะ	ปลาหนามหลัง	<i>Mystacoleucus marginatus</i>	53
32. หย่าบือ	ปลาสร้อยลูกบัว	<i>Lobocheilus quadrilinatus</i>	53
33. หย่าดอเหล่	ปลาผีเสื้อ	<i>Balitora sp.</i>	55
34. หย่ามอนดำ	ปลากาแดง	<i>Epalzeorhynchus frenatus</i>	55
35. หย่ามอน	ปลาบัว	<i>Labeo sp.</i>	57
36. หย่าซา	ปลาดุกด้าน	<i>Clarias batrachus</i>	57
37. หย่ากั้แมะ	ปลาค้อเจ้าฟ้าจุฬาภรณ	<i>Physoschistura chulabhornae</i>	59
38. หย่ามอน	ปลาเล็บมือนาง	<i>Crossocheilus sp.</i>	59
39. หย่าทอ	ปลามอน	<i>Scaphiodonichthys acanthopterus</i>	61
40. หย่ากอดิ	ปลาแก้มขี้	<i>Systemus orphoides</i>	61
41. หย่าทาเค	ปลาหมูลายเสือ	<i>Syncrossus beauforti</i>	63
42.	ปลานิล	<i>Oreochromis niloticus</i>	63
43. หย่าโดฟูชู	ปลาแค้ติดหิน	<i>Glyptothorax dorsalis</i>	65
44. หย่าโหน	ปลาไน	<i>Cyprinus carpio</i>	65
45. หย่าเส่หล่า	ปลาดอง ปลาสลาด	<i>Notopterus notopterus</i>	67
46. หย่าเส่อลี	ปลาสร้อยน้ำผึ้ง	<i>Gyrinocheilus sp.</i>	67
47. หย่าเค	ปลากะตุงแหว	<i>Xenentodon cancilla</i>	69
48. ตีตุ	ปลาไหลนา	<i>Monopterus albus</i>	69
49. โดเปอลูกัว	ปลาปล้องทองปรีดี	<i>Schistura pridii</i>	71
50. โดเปอลูกิ	ปลาอีต	<i>Lepidocephalichthys sp.</i>	71

สัตว์น้ำ

1.	ฉี่	ปู	<i>Potamon</i> sp.	75
2.	เสอะเดาะ	กุ้ง	<i>Macrobrachium</i> spp.	75
3.	โดะชูแมะ	ตัวอ่อนแมลงปอ	<i>Gomphidae</i> sp.	77
4.	เมโคเกล่อ	ด้วงปีกแข็ง		77
5.	เบอะซ่า	ลูกอ๊อด	<i>Polypedates leucomystax</i>	79
6.	บือเหล่อ	ลูกอ๊อด	<i>Polypedates leucomystax</i>	79
7.	โดะชูแมะชู	ตัวอ่อนแมลง		81
8.	ต่าป्ली	ตัวอ่อนแมลงข้างกรามโต		81
9.	คลีเคอะปา	ตะพาบน้ำ	<i>Amyda cartilaginea</i>	82

ระบบนิเวศย่อย ลุ่มน้ำแจ่มตอนบน

